

Дивна пригода в замку

Юрій Тис

— Ти, Васильку, сідай на канапу; Івась, коло нього; ви, дівчатка, тут. А тепер пильно слухайте, яка то пригода трапилась мені багато-багато років тому.

Я мав тоді стільки, що й ви, більше-менше, десять або дванадцять років. І того літа ми виїхали зі Львова до містечка Збаражу. На відпочинок.

— Там достигають яблука, — розповідав мені батько, — і перші грушки. Крім того, будемо ходити по гриби до лісу.

Ми приїхали ввечорі. Сад був великий, галуззя сягало майже землі.

Я вийшов на дорогу і зразу завважив темну, довгу височину, що простягалася впоперек обрію. Уся заросла лісом, а на верху стирчали руїни стін і веж, останки старезного оборонного замку. Я дивився й дивився — аж страшно мені зробилося.

— Що це таке? — спитав я господаря сусіднього будинку, що сидів собі, відпочиваючи на лавці й попахкував люльку.

— А хіба не бачиш? Замок був колись чудесний і багатий. А тепер тільки стіни zostалися.

— А що там тепер? — питав я далі.

— Нічого нема. Тільки в неділі, як погідний день, люди на прогулянку ходять.

Опісля господар розповів, що на старовинне свято Купала, жінки йдуть до лісу збирати цілюще зілля, а вночі діються дивні діла. Усі рослини розмовляють між собою, появляються нечисті сили, духи, мавки та інші, щоб не згадувати проти ночі.

— І що ще розповідають люди? — спитав я тихим-тихесеньким голоском.

— Е-е, — відповів господар, — нема чого слухати. На замку, кажуть, усе оживає.

— Хто оживає, пане господарю?

— Та ті, що колись жили. Але я не чув і не бачив. Мабуть, це вигадки, такі собі байки. Мало що люди розповідають!

Наступного дня я знову дивився на замок — як заворожений. Удень гора зеленіла, а стіни замку здавалися привітними своєю темною цеглою. І так щоденно — тільки я виходив із дому, зараз же глипав туди, наче до доброго знайомого.

Тиждень пізніше ціла наша сім'я обговорювала при обіді, що цікаво було б піти на замок, а згодом під вечір зійти над річку. Там проводитимуть, як каже старий звичай, святкування Купала, бо нині Святого Івана. Дівчата кидатимуть вінки на воду, а хлопці стрибатимуть через вогонь...

Дорога на замок була вигідна, ми йшли самим лісом, а згодом вийшли на галяву, на якій стояли руїни.

Та який це замок! Самі стіни, завалений вхід, певне колись була широка брама, та ще якісь бічні звалища. Ні даху, ні дверей, усе заросло некошеною травою, хашами та зіллям. Людей з містечка було багато, під вечір усі рушили над річку.

Я залишився сам. Ніхто не завважив, що спинився я на горі; батьки думали мабуть,

що плентаюся десь позаду, з іншими хлопцями.

Зайшовши до середини руїн, я сів у куті будинку... Тут мусіла бути велика зала, думав я, де збиралися визначні люди на гостину або наради. .

Перші зірки появились на небі, і я незчувся, як запав глибокий вечір.

З долу від річки гомоніли люди, долинали співи і сміх, а потім годинник, що на базарній площі, почав вибивати пізній час: бам-бам-бам ...

— Хотів утекти, дядьку Юрку!

— Тихо, сиди, Івасю! Чого я мав би втікати? Так собі, підвівся, бо довго вже сидів. І враз темні руїни наповнилися світлом. Поволі мури замку змінилися, як у казці. Появились величні стіни, вкриті килимами й багатьма образами, у яскравих кольорах. Проти мене висів портрет суворого воїна, в залізній зброї, а там знову іншого, у довгому жупані, з булавою в руці. Я підійшов до великої картини, на якій побачив багато постатей. Козацький старшина басував конем, воїни стояли в лавах із напнутими луками, збоку біля хатини стояв хлопчина, більш-менш мого віку, а біля нього дівчинка в гарному барвистому строї.

По середині залі були столи й вигідні крісла, а під стінами різне кімнатне устаткування.

Зачудований цією появою, я тихесенько подався далі до інших кімнат замку. В одній з них нагромаджено багато зброї: шоломів, залізної броні, луків і пір'ястих стріл. У довгих стоянках стирчали шаблі та інша січна зброя.

— Пст! — почув я тихий поклик за собою.

Оглянувся й на велике диво побачив хлопця, що приязно усміхався до мене. Він був одягнений у гарний кольоровий стрій.

Хлопець підійшов ближче.

— Не бійся, я тобі нічого лихого не зроблю!

— Я й не боюся, — відповів не своїм голосом, хоча справді таки налякався. — Мені тільки дивно, як це в замку все змінилося. Звідки ти взявся? І як називаєшся?

— Я Андрійко, — відповів, — а тепер ходімо, я тобі щось покажу!

Ми повернулись у велику залю й підійшли до того образу, що висів на головній стіні. Я глянув на картину. Хлопчика й дівчинки на ній не було.

— Пізнаєш мене? Це я тут стояв! — відповів Андрійко, наче пишався своїм учинком.

— Зійшов з мальованого образу? — спитав я здивований.

— А я теж! А я теж! — загомонів веселий голосочок, і я рвучко обернувся.

За мною стояла дівчинка. Мене полонили її великі фіалкові вічка. Мала гарний стрій на собі, така пречудова, така вродлива, як — як я сам не знаю хто!

Я дивився то на образ, то на них, просто німіючи від здивування.

— Але як це можливо? — спитав я нарешті.

— Нас намалював великий майстер, — відповів Андрійко. — А малював із таким серцем і відданістю, що вложив у нас частинку своєї душі. Давно вже його нема, й навіть ніхто не знає, хто він був і як звався, але ми можемо раз у раз, у ніч див і чарів віджити наново людським існуванням і поводитися, як за нашого буття?

— І так щороку під Купала?

Андрійко притакнув.

— Тільки не всі можуть нас бачити, — заплескала в долоні дівчинка, — і це смішно. Коли хтось прийде сюди такої ночі, нічого не побачить, а ми сміємося з них. О, тільки деколи можемо показатися людям. Так, як тобі сьогодні

— А ми зійшли першими, не могли вже довше стримуватись. Ось тепер є вже й інші.

Усі троє відступили під стіну, бо на залі появилися численні постаті.

Йшов поважно воїн, певне, полковник із пірначем у руці, зайнятий поважною розмовою з іншим у чорній киреї. Збоку розмовляли в гурті молоді люди, побіч них пані в розкішних сукнях і високих штудерних зачісках. Перебіг залею великий ловецький собака, глянув тільки в бігу на мене. Лунали розмови й сміх, а служба підносила таці з напоями й перекусом.

Ми пішли до інших покоїв. За столом сидів писар і записував щось гусячим пером на папері, не звертаючи уваги на нас, наче б нас не було. Ще в іншій кімнаті сиділи старші пані в широких довгих шовках і розмовляли весело, та при цьому тріпотіли віяльцями із струсячих пер. І так усюди хтось був, щось робив, важливе й неважливе, аж мабуть утомився тим Андрійко й повів мене на двір. Був день і з гори було видно далеко на поля й ліси. А там на грубесних мурах, що довкола замку, стояли вартові у залізних шоломах і сторожували, виглядаючи із стрільниць у поле.

— Ходімо вже, тут холодно! — заговорила тоненьким голоском дівчинка.

Та, ледве ми повернулися, затрубіла сторожа на сполох. Ми побігли на мури.

В одному місці, куди провадив широкий шлях, високо, аж у небі, стояла курява. Вартовий показав туди рукою:

— Велике військо йде проти нас!

Звідкись узялися численні воїни й оточили оборонні мури. На подвір'ї розпалили вогнища й варили у великих казанах олію та воду, щоб виливати її на ворожих воїнів, коли б ті добиралися по мурах до замку.

— Ой, ой! — плакала дівчинка, цупко тримаючи мене за руку.

Коли ми повернулись до замку, не було в залі нікого. Тільки писар пройшов побіч нас і промовив:

— І так, діти, від віків. Наше, завдання — боронити батьківщину, охороняти людей наших.

Знову запала ніч, із долу почулися удари міського годинника: бам-бам-бам. Андрійко глянув з жалем на мене, а дівчинка біля нього.

— Вже мусимо вертатися! — похнюпився хлопець. — Прощай!

Я й не оглянувся, як нагло погасли світла, й довкола не було нікого. Стояв у траві, а коли звик до темряви, побачив цегляні мури, руїни замку, а вгорі небо з останніми зірками. Сумно мені стало, поволі подався я до свого кутка й присів на землі. Безрадісно підобрав ноги, сперши руки на коліна і схиливши до них свою голову.

Нараз хтось торкнув мене:

— А дивися, Юрко тут спить! Гей, Юрку, вставай!

Я зірвався на рівні ноги. Біля мене стояв батько, надбігла мама і вхопила мене у свої обійми. Наближалася громадка людей, які певне теж шукали мене.

Я мовчав. Щораз то оглядався, може там десь вітає мене рукою Андрійко, може побачу дівчинку з великими очима. Але здалеку темніли тільки руїни пустого старовинного замку. От така то подія трапилась у моєму житті, діти!

— А хто ще бачив те диво дивне? — спитав Василько..

— А чи ти, дядьку, розповідав кому про те? — спитала дівчинка Оксана.

Я подумав.

— Раз тільки, коли була велика війна.

— А кому, кому?

— Було це так, діти. Ми, вояки Української Дивізії, повернулися до свого відділу, як виконали бойове завдання. Я сів відпочивати в ліску під деревом і до мене присів мій друг, підстаршина Данилко. Ми поклали машинові пістолі біля себе. Ручні гранати й стріливо мали наготові. Ворог міг з'явитися знічев'я, завжди треба бути готовим на все. На обрії видніли далекі вогні, й чути було постріли гармат і кулеметів. Ворог наступав на сусідні відділи. І тоді пригадалась мені пригода в замку.

Почав я розповідати її Данилкові. Коли я доповів про появу хлопця, він відозвався:

— Андрійко?

— Андрійко! — відповів я. Не подумав, звідки він знає ім'я хлопця.

А коли я почав розповідь про перше й найважливіше завдання в житті, Данилко сказав:

— Боронити батьківщину!

Я здивувався:

— А ти звідки ...

Я не скінчив. Гострий свист перервав тишу, а згодом наказ:

— Алярм! До зброї! Збірка!

Незабаром стояли ми проти ворога, що зібрав величезні сили. На одного нашого вояка припадало десять москалів. На нас падали бомби з літаків, розривалися гранати гармат панцерної зброї, сікли кулі. Втрати були великі, але ми перемогли ворога боротьбою на багнети.

— Що сталося з Данилком, дядьку?

— Не знаю. Більше я його не бачив. Опісля прийшли вістки, що він провадить сотню УПА, одну з тих, що до неї пристали відділи, розбиті під Бровами. Може він уже не живе, а може залишився в Україні, й ніхто не знає, хто він, а може десь на чужині. Та ми боролися далі аж до кінця війни. Бо лишили нам предки велике завдання в заповіті: "Боронити батьківщину всіма силами!"